

Izjava o stajalištu o malim europskim gradovima

Mali gradovi imaju gospodarske, socijalne i ekološke karakteristike kakve susrećemo u visokofunkcionalnim dijelovima većih gradova i kompaktnim seoskim sredinama, ali su manje izloženi gužvi i stresu koji vladaju u velikim urbanim sredinama i nude pristup resursima otvorenog krajobrazu.

Prostorni odnosi između velikih gradova (policentrični sustavi) uočeni su diljem Europe¹. Međusobni odnosi urbanih i ruralnih prostora te malih gradova i velikih regionalnih središta dobivaju na značaju u regionalnoj politici na europskoj razini². Subregionalna politika i planiranje sve se češće oslanjaju na partnerske odnose između općina. Snaga se temelji na suradnji, a ona se ostvaruje putem mreža malih gradova i sela koja se na njih vezuju.

Neophodan je zajednički angažman općina i civilnog društva na izradi vizija i planova za ostvarivanje razvoja u malim gradovima i ruralnim područjima. Da bi se utvrdila i razriješila konfliktna stajališta, na suradnju je potrebno pozvati ne samo važne dionike i čimbenike u zajednici (uključujući nevladine udruge) već i stanovnike gradova i sela i njihovim stavovima treba posvetiti dužnu pažnju. Polemičke rasprave omogućit će razumijevanje različitih pristupa, omogućiti postizanje konsenzusa i osigurati podršku budućim promjenama a također i zaštititi (mudro korištenje vrijednih resursa).

Da bi zajednice u kojima žive stanovnici malih gradova i ruralnih područja opstale (dugoročno se održale) i razvile sposobnost da se odupru vanjskim prijetnjama i promjenama, njima se mora pozabaviti lokalna politika i pokrenuti lokalne aktivnosti.

Lokalni pristup u gospodarskim aktivnostima, osiguravanju hrane, goriva i usluga stanovnicima gradova i okolnih prostora dobiva na značaju u kontekstu globalnih utjecaja (klimatske promjene, nafta, međunarodno poslovanje i financije). Neophodno je uspostaviti sustave upravljanja kojima se odgovornost prenosi na lokalnu razinu, s nacionalne i regionalne na subregionalnu razinu, s općina na lokalno gospodarstvo i volonterske udruge što bi u konačnici trebalo za rezultat imati jačanje odgovornosti samih stanovnika.

Koncept „supsidijarnosti“ prihvaćen u Europskoj uniji, prema kojemu se odluke donose na najnižoj lokalnoj razini, podupire prijenos ovlasti (po principu odozdo nagore - bottom-up umjesto odozgor nadolje - top-down) koji stanovnicima pomaže da pomognu sami sebi.

¹ESPON, European Spatial Planning Observation Network
<http://www.espon.eu/>

²Dirk Ahner, glavni direktor DG REGIO Europske komisije, naglašava da su mali gradovi/mjesta/trgovišta središta iz kojih se pružaju usluge i prenose znanja. Loretta Dormal Marino – Zamjenica glavnog direktora DG za poljoprivredu i ruralni razvoj smatra kako ruralna područja pružaju usluge za koje se zahtijeva veliko znanje te je predložila da se fokusiranje na urbani-ruralni odnos nebi trebao ograničiti na mikro regije već na šire područje Europe.
http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/urban_rural/index_en.htm

ECOVAST Europsko vijeće za sela i male gradove

Potrebno je uspostaviti otvoren i tolerantan dijalog i uskladiti djelovanje nadležnih tijela i stanovništva, općina i regija odnosno država koji će se odvijati transparentno i uz dobru suradnju. Na taj se način podupiru aktivnosti kojima se iskorištavaju pozitivni vanjski utjecaji u cilju ulaganja, učenja i razumijevanja, korištenja tehnologije i upravljanja gradskim i prirodnim krajobrazom.

Veze i odnosi malih gradova i sela s mrežama malih gradova temelje se na suradnji i partnerskom odnosu tijela uprave, političara i civilnog društva na postavljanju gospodarskih i prostornih ciljeva.

Veliki dio europskih malih gradova povijesni su gradovi po svojem porijeklu i obliku. Kako bi se ta baština očuvala, središta gradova moraju biti živa i održiva, a ne muzejski prostori. Stanovnici malih gradova i sela koji u njima žive i o njima skrbe mogu steći nova znanja osvještavanjem povijesnih utjecaja na urbanu formu. To će im omogućiti donošenje utemeljenih odluka o budućnosti zemljišta, objekata i mjesta. Tkivo malih gradova, njihove povijesne zgrade, fasade i prostori karakteristike su koje se vrednuju kao izvor njihova kulturnog značaja i uporabne vrijednosti. Trebalo bi poticati očuvanje i snaženje tih karakteristika. Tradicionalne forme građenja koriste ekološke prednosti štednje energije, uključujući termalnu masu i pasivnu solarnu energiju, pa tako ugrađenu energiju ne bi trebalo izgubiti rušenjem. Kod nove gradnje, kojom se ulazi u tkiva gradova i sela, potrebno je voditi računa o štednji energije i primjeni ekološki prihvatljivih materijala i načina izgradnje.

Samodostatnost umjesto ovisnosti o globalno raspoloživoj energiji i hrani dobit će na važnosti kada fosilna goriva, posebno nafta i plin, postanu rijetki energenti a njihova cijena počne eksponencijalno rasti. Polja, šumsko zemljište, te šume u blizini malih gradova mogući su lokalni energetske izvori. Iako možda nije realno očekivati potpunu samodostatnost³, mogao bi se ostvariti viši stupanj lokalne proizvodnje energije. Posebna osobitost malih gradova jest opstojnost malih poduzeća, osobito privatnih trgovaca, kojima prijete konkurencija supermarketa i gradskih trgovačkih centara. Na svim se razinama politike mora voditi računa o učinkovitosti i opstanku lokalnih poduzetnika koji osim gospodarske svrhe imaju i društvenu i kulturnu funkciju.

Prednost osiguravanja hrane iz lokalnih izvora jest ostvarivanje dodane vrijednosti na licu mjesta i izbjegavanje prijevoza hrane na veće udaljenosti, čime se smanjuje potrošnja energije i utjecaj emisije CO₂ (ugljičkov otisak – carbon footprint), a najlakše se ostvaruje na razini malih gradova, primjerice organiziranjem lokalnih tržnica.

³Grad Güssing u Gradišću, Austrija u velikoj mjeri koristi energiju iz lokalnih resursa.
<http://www.dorfwiki.org/wiki.cgi?action=browse&id=Energy/Examples/Self-Reliance%2BUseOfLocalResources>

Prodaja prerađevina i proizvoda koji potječu iz samog grada i okolnih polja, šuma i šumskog zemljišta stvara uvjete za gospodarsku aktivnost lokalne obrade i proizvodnje. Politika prostornog planiranja treba čvrsto podržati koncept prema kojemu bi mali gradovi bili „ruralne metropole“, središta gospodarske i društvene aktivnosti. Kao središta, oni mogu biti laboratoriji inovativnosti i omogućiti jačanje konkurentnosti ruralnih poduzetnika.

Marketingu malih gradova, koji se temelji na prepoznatljivim proizvodima i uslugama (brandovima) i turizmu, pomaže identitet i karakter svakog mjesta.

Mali su gradovi povezani sa svojim krajobrazom i imaju identitet koji, slično drugim gradovima i krajobrazima, doprinosi karakteru šire podregije i regije u kojoj su smješteni. Ovi identiteti diljem Europe atrakcija su na kojoj se temelji kulturni turizam. Oni utječu na investitore i one koji donose odluke a žele svoj posao smjestiti u ugodno okruženje.

Inicijative mogu biti rezultat uključivanja građana u planiranje za budućnost, u očuvanje baštine, usluge skrbi i zdravstvene usluge za starije i mlađe osobe, za invalidne osobe, te u neprofitne aktivnosti u društvu i zajednici. Za uspjeh je potrebno „temeljno financiranje“ lokalnih volonterskih organizacija te financiranje projekata tijekom određenog razdoblja (najmanje pet godina). Na taj se način može osigurati ostanak i obuka volontera iz svih dobnih skupina. Samopoštovanje uključenih pojedinaca postiže se rezultatima ali i priznanjima od strane nadležnih tijela.

Jedan od najvažnijih kriterija prema kojemu se određuje da li neko naselje funkcionira kao mali grad jest postojanje i kvaliteta obrazovanja, posebno višeg. Očuvanje ustanova „višeg obrazovanja“ i ulaganje u njihovu kvalitetu bitni su za svaki mali grad i gravitirajuća okolna područja. Školovanje je odskočna daska za inovacije, ono se fokusira na vještine koje su važne za suvremeno poduzetništvo i za buduće aktivnosti u gradu, te na tradicionalne konzervatorske metode, gospodarenje krajobrazom i proizvodnju hrane.

Mali gradovi mogu igrati važnu ulogu u sprečavanju isključivanja dijelova stanovništva iz obrazovnog procesa, obuke i kvalitetnog života. Mali gradovi osiguravaju uključivanje poslovnih subjekata, obitelji i volonterskih organizacija kao središta informiranja te komunikacijske i širokopojasne tehnologije. Pružanje usluga u udaljenim ruralnim područjima vrlo je skupo. Tako je, na primjer, male gradove moguće iskoristiti kao središta za pružanje zdravstvene skrbi na daljinu.

Izvan gradova usluge se mogu pružati preko uvezane mreže obrazovnih i društvenih objekata. Seoske škole mogu biti ključne točke u takvim mrežama.

Trend zatvaranja udaljenih škola pod lažnom premisom ostvarenja «financijskih ušteda» štetan je za lokalu sredinu i očuvanje osjećaja pripadnosti. Mreže dobrog obrazovanja ovise o mjestu, a identitet mjesta ovisi o školama. Mali razredi pozitivno utječu na atmosferu i rezultate učenja. Iako dnevno putovanje učenika u male

gradove može imati određene prednosti za trgovinu u tim gradovima, može isto tako negativno utjecati na ekonomsku učinkovitost zbog prometnog zagušenja.

Mladi imaju drugačije perspektive i viđenje svijeta od starijih, bez obzira žive li u gradu ili na selu. Zbog želje za zabavom češće gravitiraju manjim i većim gradovima. Osobe koje se predano bave mladima mogu, oslušujući ih i radeći za njihovo dobro, omogućiti mladima uključivanje u donošenje odluka koje se odnose na njihovu budućnost.

Mogućnost osiguravanja smještaja po prihvatljivoj cijeni i zaposlenja za mlade osobe i obitelji očuvat će krvotok malog grada i sela, a time osigurati usluge neophodne svim dobnim skupinama. Mladi mogu odlučiti odseliti iz gradova i sela, ali trebaju jake korijene tako da ne gube vezu koju imaju sa svojim mjestom porijekla i moguće je da će se jednoga dana odlučiti vratiti kako bi tamo živjeli i radili.

Obrazovanje se ne odnosi isključivo na mlade, već obuhvaća i cjeloživotno obrazovanje koje se može promovirati u malim gradovima.

Mnogi se europski gradovi suočavaju s rastom udjela starije populacije. Ljudi žive duže i traže usluge obrazovanja i zdravstvene skrbi. Mnogi, međutim, doprinose društvenim aktivnostima volontirajući a gospodarskom prosperitetu trošeći, neovisno o svom materijalnom statusu.

Mali gradovi mogu ponuditi inovativna stambena rješenja koja uključuju nekoliko generacija. To podrazumijeva i rad kod kuće, odnosno stambene jedinice koje služe za stanovanje i kao radno mjesto za plaćeni ili volonterski rad, rad za stolom i računalom, ili ateljee za umjetnike odnosno radionice za obrtnike.

Gradovi u ruralnim područjima imaju mogućnost poboljšavanja infrastrukture kojom se služe sela i manji gradovi te osobe koje žele koristiti krajobraz.

Lokalni prijevoz željeznicom (gdje postoji), autobusom i taksijem koncentriran je u gradovima kao središtima s većom gustoćom naseljenosti. Kako raste udaljenost od gradova, tako raste i potreba za osobnim prijevozom. Za osobe koje nemaju osobni automobil raste potreba organiziranja prijevoza na razini zajednice. Infrastruktura za obnovljivu energiju, kao što su sustavi centralnog grijanja, elektrane na bio gorivo, elektrane-toplane, mogu povezati grad sa selom, omogućujući gradskom stanovništvu korištenje se resursa seoskih prostora.

Phil Turner, Podpredsjednik, ECOVAST Europsko vijeće za sela i male gradove, svibanj 2009.
p.turner@ruralnet.org.uk www.ecovast.org
<http://ecovastdiscussion.ning.com/>